

ZBIGNIEW MIREK

POLSKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE W LATACH 1940—1985

POLISH BOTANICAL SOCIETY IN THE YEARS 1940—1985

Opracowanie stanowi kontynuację rozdziału pióra M. Kostyniuka pt. „Polskie Towarzystwo Botaniczne w Okresie Międzywojennym” (por. „50 lat Polskiego Towarzystwa Botanicznego”). Wprowadzeniem w jego treść jest kalendarium najważniejszych wydarzeń, jakie miały miejsce w Polskim Towarzystwie Botanicznym w czasie i po II wojnie światowej.

Kalendarium Polskiego Towarzystwa Botanicznego za lata 1940—1985

- 1940—1945 — przerwa w działalności Towarzystwa spowodowana II wojną światową i okupacją¹;
- 1945 — 26 kwietnia, posiedzenie w Oddziale Krakowskim inauguruje powojenne życie Towarzystwa;
- 29—30 września, w ocalałym gmachu SGGW w Warszawie odbywa się pierwszy powojenny Zjazd PTB;
- powstają dwa nowe Oddziały: w Łodzi i w Lublinie;
- 1946 — na wniosek Oddziału Krakowskiego wprowadzono w statucie zmianę paragrafu mówiącego o symbolu Towarzystwa: z „*Carlina acaulis*” na „*Carlina onopordifolia*”;
- zostaje zalegalizowany statut Towarzystwa obowiązujący przed wojną;

¹ W artykule Gorczyńskiego i Mazurkowej [3] znalazło się stwierdzenie, że: „w Oddziale Krakowskim przez cały okres okupacji w mieszkaniach prywatnych odbywały się potajemne zebrania” (por. też [14]). Twierdzenie to, wyrażone jeszcze mocniej: „Kraków... właściwie nie przerwał działalności podczas wojny” znalazło się w opracowaniu Hryniewieckiego i Kobendzy [6]. Aczkolwiek prawdą jest, że niektórzy botanicy krakowscy spotykali się w czasie wojny w mieszkaniach prywatnych, to jednak nie można uznać tych spotkań za posiedzenia Krakowskiego Oddziału PTB. Trzeba więc przyjąć, że życie Towarzystwa jako takiego zamarło na czas wojny.

- ukazuje się pierwszy powojenny numer „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”;
- powstaje Oddział Wrocławski;
- Zjazd PTB w Lublinie;
- 1947 — powstaje Oddział Toruński;
- Zjazd PTB w Krakowie;
- w Acta Societatis Botanicorum Poloniae ukazuje się pierwszy po II wojnie światowej spis członków PTB;
- zubożała w wyniku wojny Biblioteka PTB wznawia swą działalność na dawnym przedwojennym miejscu w gmachu byłej Szkoły Głównej w Warszawie przy Krakowskim Przedmieściu 26/28;
- 1948 — Zjazd PTB w Toruniu;
- w związku z mającym się odbyć Kongresem Botaników w Sztokholmie Walne Zgromadzenie PTB zwraca się do jego organizatorów o wykluczenie z Kongresu tych Niemców, którzy shańbili się swoją działalnością podczas wojny. Postanowiono również przesłać listę polskich botaników wymordowanych przez hitlerowców;
- 1949 — Zjazd PTB w Łodzi;
- na wniosek prof. A. Paszewskiego Oddziały rozpoczynają wymianę prelegentów;
- 1950 — Polskie Towarzystwo Dendrologiczne zostaje włączone do PTB;
- uchwalono nową, zmienioną wersję statutu PTB zezwalającą m. in. na tworzenie sekcji;
- na wniosek prof. S. Kulczyńskiego wprowadzono problemową tematykę Zjazdów Towarzystwa;
- Zjazd Towarzystwa we Wrocławiu;
- 1951 — włączone w roku poprzednim do PTB Polskie Towarzystwo Dendrologiczne tworzy w jego obrębie pierwszą sekcję (Dendrologiczną);
- Polska Akademia Nauk przejmuje opiekę nad towarzystwami naukowymi w tym i nad PTB z rąk Ministerstwa Oświaty;
- Sekcja Dendrologiczna PTB wznawia wydawanie pod nowym tytułem „Rocznika Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego”;
- powstaje Sekcja Ekologii i Socjologii Roślin;
- Zjazd Towarzystwa w Poznaniu;
- PTB bierze aktywny udział w I Kongresie Nauki Polskiej;
- 1952 — na życzenie Biura Towarzystw Naukowych PAN, Zarząd Główny PTB powołuje Komisję Popularyzacji Wiedzy Botanicznej i osobnym pismem z dnia 4 XII zaleca powołanie w Oddziałach analogicznych Komisji, które rozpoczynają działalność od następnego roku;
- Biblioteka Towarzystwa zyskuje lokal w Ogrodzie Botanicznym UW przy Al. Ujazdowskich 4;
- powstają Oddziały: Gdański, Białostocki i Bydgoski;
- Zjazd Towarzystwa w Warszawie;
- 1953 — PTB rozpoczyna wydawanie nowych periodyków, którymi są: „Fragmenta

Floristica et Geobotanica" (red. B. Pawłowski), „Monographiae Botanicae" (red. B. Hryniewiecki), „Acta Agrobotanica" (red. J. Lekczyńska i S. Wóycicki);

— zdecydowane działania Sekcji Ekologii i Socjologii Roślin bronią na gruncie polskim teoretycznych podstaw i praktycznej przydatności kierunku francusko-szwajcarskiego w fitosocjologii (Konferencja w Krakowie, 22—23 V);

— Zjazd Towarzystwa w Białymstoku;

1954 — w „Acta Societatis Botanicorum Poloniae" ukazuje się pierwszy numer Biuletynu Ogrodów Botanicznych;

— powstaje Sekcja Fizjologii Roślin;

— Polska Akademia Nauk przejmuje mecenat nad wydawnictwami PTB i włącza je do Państwowego Wydawnictwa Naukowego;

— członkowie PTB przestają otrzymywać bezpłatnie numery „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”;

— Zjazd Towarzystwa w Lublinie;

1955 — uchwalenie nowego statutu PTB;

— powstają Oddziały: Olsztyński i Szczeciński oraz Sekcja Paleobotaniczna;

— Towarzystwo osiąga maksymalną w swej historii ogólną liczbę członków krajowych — 1440 osób²;

— Zjazd Towarzystwa w Gdańsku;

1956 — powstaje Sekcja Mikologiczna;

— Zjazd Towarzystwa w Zakopanem;

— prof. W. Szafer wnioskuje o wprowadzenie znaczka z kwiatostanem *Carlina onopordifolia* jako odznaki członków PTB;

1957 — Towarzystwo zaprzestaje pokrywania członkom kosztów pobytu na zjazdach (z wyjątkiem delegatów i członków ZG);

— „Fragmenta Floristica et Geobotanica" przestają być wydawnictwem PTB, a stają się periodykiem Instytutu Botaniki PAN w Krakowie;

— zaczynają ukazywać się „Wiadomości Botaniczne" (red. F. Górski);

— Zjazd Towarzystwa w Bydgoszczy;

— podwyższono roczną składkę w PTB do 72 zł (w tym prenumerata „Wiadomości Botanicznych”);

— PTB zostaje członkiem Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody;

1958 — „Biuletyn Ogrodów Botanicznych" zostaje przeniesiony do „Wiadomości Botanicznych”;

² Istnieją uzasadnione wątpliwości co do wiarygodności tej liczby podanej w opracowaniu Grczyńskiego i Mazurkowej (l.c.). W sprawozdaniu Zarządu Głównego za rok 1955 również zamieszczono tę samą liczbę. Równocześnie jednak, w odnośnym sprawozdaniu podano liczby członków w poszczególnych Oddziałach, które po zsumowaniu dają liczbę 1168. Jeżeli uzupełnić ją o 64 tj. sumę członków z Oddziałów Olsztyńskiego i Szczecińskiego powstałych w roku 1955, a nie wymienionych w sprawozdaniu rocznym, to otrzymamy razem 1232 osoby, nie zaś 1440, jak podano. Podobne niezgodności występują dla roku 1954.

- opracowano i uchwalono nowy regulamin przyjmowania członków honorowych krajowych i zagranicznych PTB;
- Zjazd Towarzystwa w Szczecinie;
- 1959 — Zjazd Towarzystwa w Olsztynie;
- Zjazd Sekcji Dendrologicznej we Wrocławiu — początki bliższych kontaktów między dendrologami Polski i Czechosłowacji;
- 1960 — w Mlyňanach na Słowacji odbywa się pierwszy polsko-czechosłowacki Zjazd Sekcji Dendrologicznych Towarzystw Botanicznych obu krajów, który daje początek późniejszym Kongresom Dendrologicznym Krajów Socjalistycznych;
- Zjazd Towarzystwa w Toruniu;
- 1961 — Zjazd Towarzystwa w Łodzi — podjęto na nim uchwałę, by Walne Zgromadzenia i Zjazdy odbywały się co dwa lata;
- 1963 — Zjazd Towarzystwa we Wrocławiu;
- 1964 — Zjazd Towarzystwa w Lublinie;
- na wniosek prof. Z. Czubińskiego wiele Oddziałów obejmuje opieką i pracami badawczymi rezerwaty przyrody — akcja trwa do dnia dzisiejszego;
- 1965 — powstaje kolejne czasopismo PTB — „Acta Mycologica” (red. A. Skirgiełło);
- Zjazd Naukowy Sekcji Fizjologii Roślin w Karpaczu zapoczątkowuje jej bliską współpracę z analogiczną Sekcją Czechosłowackiego Towarzystwa Botanicznego;
- 1967 — Zjazd Towarzystwa w Poznaniu;
- 1969 — stan księgozbioru Biblioteki Towarzystwa osiąga 25 000 pozycji;
- Zjazd Towarzystwa w Gdańsku;
- Sekcja Fizjologii Roślin zmienia nazwę na: Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin;
- 1971 — Zjazd Towarzystwa w Szczecinie;
- Sekcja Ekologii i Socjologii Roślin zmienia nazwę na: Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej;
- 1972 — 50-lecie PTB, Jubileuszowy Zjazd Towarzystwa w Warszawie;
- wydano okolicznościową kartkę pocztową (ryc. 1), oraz opracowanie podsumowujące półwieczną działalność Towarzystwa;
- wybito w mennicy państwowej znaczek Polskiego Towarzystwa Botanicznego, który mają prawo nosić wszyscy członkowie;
- prace drukowane w „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” zaczynają ukazywać się wyłącznie w języku angielskim;
- 1973 — Zjazd Towarzystwa w Krakowie;
- powstają dwie nowe Sekcje: Ogrodów Botanicznych i Arboretów oraz Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin;
- 1974 — powstaje Oddział Kielecki oraz Sekcja Fykologiczna;
- Towarzystwo przestaje być właścicielem własnych wydawnictw, odtąd staje się nim wydawca tj. PWN;

- 1975 — Zjazd Towarzystwa w Toruniu;
 — powstaje Oddział Śląski;
- 1976 — po 23 latach Polska Akademia Nauk zaprzestaje przydzielania funduszy na akcję popularyzacji wiedzy botanicznej;
- 1977 — Zjazd Towarzystwa w Olsztynie, odtąd Walne Zgromadzenia będą odbywać się co 3 lata;
- 1978 — wchodzi w życie: nowy statut (ustalający m. in. kategorię „członków

Ryc. 1. Kartka pocztowa wydana z okazji jubileuszu 50-lecia PTB

- wspierających” i ograniczający pełnienie funkcji prezesa do dwu kolejnych trzyletnich kadencji) oraz nowe regulaminy wewnętrzne PTB;
- powstaje Sekcja Briologiczna;
 - ukazuje się pierwszy numer wewnętrznego biuletynu informacyjnego Towarzystwa „Komunikat ZG PTB”, rozsyłanego poprzez Oddziały do wszystkich członków;
 - afiliacja Sekcji Fizjologii i Biochemii Roślin do Federacji Europejskich Towarzystw Fizjologów Roślin (FESPP);
 - ustalenie zasięgu terytorialnego Oddziałów (w oparciu o nowy podział administracyjny kraju);
- 1979 — powstaje Sekcja Karpologiczna;

- Zarząd Główny podejmuje uchwałę o powołaniu Archiwum PTB i funkcji Archiwisty przy ZG;
- 1980 — Zjazd Towarzystwa w Lublinie;
- 1981 — powstaje Oddział Skierniewicki;
 - uchwalono „Stanowisko PTB wobec aktualnych spraw ochrony przyrody w Polsce” i wysłano do najwyższych władz państwowych;
- 1982 — dnia 13 XII 1981 wprowadzenie stanu wojennego w Polsce powoduje zawieszenie działalności wszystkich Towarzystw, w tym również PTB do marca 1983. W roku 1982 jedynie Oddział Krakowski, na podstawie każdorazowo uzyskiwanych zezwoleń, organizuje 22 posiedzenia referatowe. Okres stanu wojennego powoduje również praktyczne zamarcie ruchu wydawniczego i powstanie dużych zaległości w wydawaniu wszystkich periodyków Towarzystwa;
 - III Kongres FESPP mający się odbyć w Polsce zostaje odwołany z powodu wprowadzenia stanu wojennego;
- 1983 — powstają Sekcje: Historii Botaniki oraz Lichenologiczna;
 - Zjazd Towarzystwa we Wrocławiu;
 - Sekcja Paleobotaniczna PTB zostaje członkiem ICP (International Commission for Palynology);
 - uchwalono znaczne podwyższenie składek członkowskich z 72 na 540 zł (składka podstawowa + obowiązkowa prenumerata „Wiadomości Botanicznych”);
- 1984 — PTB ustanawia Medal im. W. Szafera za najwybitniejsze prace z dziedziny botaniki;
 - Towarzystwo osiąga najwyższą w dotychczasowej swej historii liczbę członków zwyczajnych — 959 osób (ogólna liczba członków krajowych 1254);
- 1985 — księgozbiór Biblioteki PTB przekroczył 37 000 pozycji.

Powojenne początki

Czas wojny i okupacja, które ponurym cieniem okrywały przez ponad pięć lat cały naród, dotknęły boleśnie także Polskie Towarzystwo Botaniczne. Liczące w roku 1939 około 180 członków krajowych Towarzystwo straciło w okresie wojny aż 35 spośród nich. Nie przeżyli wojny jedyni krajowi członkowie honorowi: Józef Paczoski i Zygmunt Wóycicki, zaś spośród członków Zarządu Głównego: Seweryn Dziubałtowski, Seweryn Krzemieniewski, Kazimierz Piech, Wincenty Siemaszko i Józef Trzebiński. Zmarło lub zginęło w działaniach wojennych czy obozach koncentracyjnych także 22 innych członków zwyczajnych Towarzystwa (Jan Badian, Stefan Bazarewski, Tekla Cygowa, Bohdan Dyakowski, Gołda Flancerówna, Włodzimierz Gorjaczkowski, Waclaw Grochowski, Jan Hausbrandt, Bronisław Jaroń, Kazimierz Kaznowski, Zofia

Kraśńska, Feliks Krawiec, Jerzy Lilpop, Jan Miklaszewski, Antoni Ossowski, Stanisław Sokołowski, Witold Staniszkis, Władysław Vorbrodt, Tadeusz Wiśniewski, Jan Włodek, Antoni Wróblewski, Zofia Zweigbaumówna) oraz 6 członków nadzwyczajnych (Zofia Adlerówna, Janina Askenazy, Anna Bodkier-Szytcerowa, Eugenia Dziubałtowska, Leszek Korzeniowski, Halina Przewalska-Karmazyńska). Niektórzy, jak Kazimierz Rouppert, Tadeusz Wilczyński czy Rudolf Wilczek, zostali na zawsze poza krajem. Spośród 24 członków-korespondentów zagranicznych przeżyło wojnę zaledwie 13. Ze względu na zmiany terytorialne, zasze w wyniku wojny, przestały istnieć dwa Oddziały: Lwowski i Wileński. W okresie wojny znacznemu zniszczeniu uległa cenna Biblioteka Towarzystwa, a podczas Powstania Warszawskiego spłonęły prawie wszystkie dokumenty Zarządu Głównego.

Wiosna następująca po ciężkiej zimie szybko jednak budzi nowe życie, a pasja tworzenia jest ponad wszelkie niszczące siły. Już 26 kwietnia 1945 r. odbyło się pierwsze³ zebranie Oddziału Krakowskiego, inaugurujące powojenne życie Towarzystwa. Było to zupełnie normalne posiedzenie z referatem Dezyderego Szymkiewicza oraz krótkim wspomnieniem Władysława Szafera o kolegach, którzy nie przeżyli wojny. Przyjęto także wtedy 11 nowych członków zwyczajnych i 4 nadzwyczajnych⁴. Jeszcze w tym samym roku odbywają się pierwsze posiedzenia w istniejących przed wojną Oddziałach: Warszawskim (18 maja 1945) i Poznańskim (7 października 1945) oraz organizują się dwa nowe Oddziały: Łódzki (14 IX 1945) i Lubelski (12 XII 1945). W dniach 29—30 września 1945 zbiera się pierwsze powojenne Walne Zgromadzenie Delegatów Towarzystwa, które rozważa wszystkie najważniejsze sprawy i wybiera nowe władze z prof. dr B. Hryniewieckim jako prezesem.

Władze Towarzystwa i struktura Zarządu

Wybrany na pierwszym po wojnie Walnym Zgromadzeniu Zarząd Główny przetrwał następne kadencje w niezmienionym niemal składzie aż do roku 1953. Kadencje i składy osobowe kolejnych powojennych Zarządów oraz Komisji Rewizyjnych podano w tabelach I i II. Uderza stosunkowo duża stabilność władz w całym omawianym tu okresie. W ciągu powojennych 41 lat funkcję Prezesa

³ Na temat pierwszego powojennego zebrania istnieją sprzeczne wiadomości. Hryniewiecki i Kobendza [6] podają, że odbyło się ono w Łodzi 14 września 1945 roku; dla Warszawy wymienia się tam datę 21 września 1945, zaś dla Krakowa 12 grudnia 1945. W innym miejscu [14] podano, że pierwsze powojenne zebranie odbyło się 18 maja w Warszawie. Prawidłowe wiadomości w tym względzie zawiera artykuł Gorczyńskiego i Mazurowej [3].

⁴ Byli to nowi członkowie Oddziału, jednakże tylko część spośród nowo przyjętych nie należała wcześniej do Towarzystwa. Pozostali byli już wcześniej członkami Oddziału Lwowskiego bądź Wileńskiego, które przestały istnieć po wojnie.

Lata	Przewodniczący	Zastępca przewodniczącego	Sekretarz	Skarbnik
29 IX 45—27 IX 46	B. Hryniewiecki	K. Bassalik	R. Kobendza	T. Gorczyński
27 IX 46—10 IX 49	B. Hryniewiecki	K. Bassalik	R. Kobendza	T. Gorczyński
10 IX 49—10 IX 50	B. Hryniewiecki	K. Bassalik	R. Kobendza	T. Gorczyński
10 IX 50—15 IX 51	B. Hryniewiecki	K. Bassalik	P. Strebeyko	T. Gorczyński
15 IX 51—3 IX 53	B. Hryniewiecki		P. Strebeyko	T. Gorczyński
3 IX 53—26 VIII 55	K. Bassalik	T. Gorczyński	P. Strebeyko	J. Tomanek
26 VIII 55—27 VI 57	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
27 VI 57—16 IX 59	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
16 IX 59—20 IX 61	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
20 IX 61—26 VI 63	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
26 VI 63—25 VI 65	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
25 VI 65—12 IX 67	H. Teleżyński	Z. Czubiński	T. Gorczyński	A. Skirgielło
12 IX 67—4 IX 69	H. Teleżyński	F. Górski	T. Gorczyński	A. Skirgielło
4 IX 69—2 IX 71	H. Teleżyński	F. Górski	T. Gorczyński	A. Skirgielło
2 IX 71—12 IX 73	H. Teleżyński	F. Górski	T. Gorczyński	A. Skirgielło
12 IX 73—18 IX 75	T. Gorczyński	M. Jasnowski	L. Hausbrandt	A. Skirgielło
18 IX 75—13 IX 77	T. Gorczyński		B. Rodkiewicz	A. Skirgielło
13 IX 77—10 IX 80	T. Wodzicki	B. Rodkiewicz	Z. Starck	L. Szymański
10 IX 80—5 IX 83	T. Wodzicki	B. Rodkiewicz	Z. Starck	L. Szymański
5 IX 83—3 IX 86	B. Polakowski	B. Rodkiewicz	S. Zajączkowski	L. Szymański

¹ „Przewodniczący Komisji Popularyzacji Wiedzy Botanicznej i Informacji” (Wiad. Bot. 23 (1): 21).

² Do dnia 30 VI 81.

³ Od dnia 30 VI 81.

⁴ Członek prezydium odpowiedzialny za popularyzację wiedzy botanicznej oraz sprawy ochrony

Członkowie Zarządu: Andrearczyk J. 1977—80; Białobok S. 1975—77; Browicz K. 1975—77; Gajewski W. 1945—50; Górski F. 1955—59, 1965—67; Gumiński S. 1957—65, 1975—77; Hejnowicz Z. Korczewski M. 1945—52; Kornaś J. 1955—57, 1963—65, 1975—77; Kownas S. 1965—67; Krupko S. 1953—57; Paszewski A. 1959—73; Pawłowski B. 1945—63, 1967—71; Pijanowski E. 1950—51; Piotrow-77; Rutowicz H. 1977—80; Rybicki M. 1950—51; Rylska T. 1951—53; Sławiński W. 1957—59; Sulma T. Wóycicki S. 1954—57; Zabłocki J. 1945—1973; Zarzycki K. 1975—80.

Towarzystwa pełniło zaledwie 6 osób, sekretarza — 7, a członkami Prezydium było w tym czasie niespełna 30 osób. Oprócz wybieranych członków Zarządu, których nazwiska wraz z latami kadencji wymieniono powyżej (tab. I), w skład kolejnych Zarządów wchodziłi — w myśl statutu — również przewodniczący Od-

Kolejne składy Komisji Rewizyjnych PTB w latach 1945—1985

Data wyborów	Przewodniczący	Członkowie	Zastępcy członków
29 IX 1945	M. Górski	H. Czczott A. Wojtysiak	
27 IX 1946	M. Górski	H. Czczott A. Wojtysiak	W. Niedziałkowski H. Teleżyński
21 IX 1947	M. Górski	H. Czczott A. Wojtysiak	H. Bukowiecki W. Niedziałkowski
29 VI 1948	M. Górski	H. Czczott A. Wojtysiak	H. Bukowiecki W. Niedziałkowski
10 IX 1949	M. Górski	H. Czczott F. Majewski	J. Kochman
10 IX 1950	M. Górski	H. Czczott F. Majewski	J. Kochman
15 IX 1951	M. Górski	H. Czczott F. Majewski	J. Kochman
12 VI 1952	M. Górski	H. Czczott J. Kochman	M. Korczewski F. Majewski
3 IX 1953	M. Górski	H. Czczott J. Kochman	M. Korczewski F. Majewski
19 IX 1954	F. Majewski	J. Kochman F. Krzysiak	W. Matuszkiewicz T. Rylska
27 VIII 1955	F. Majewski	H. Czczott W. Matuszkiewicz T. Rylska	
27 VI 1957	F. Majewski	H. Czczott J. Kochman T. Rylska	
16 IX 1959	F. Majewski	I. Grochowska J. Kochman J. Zabłocki	
20 IX 1961	F. Majewski	H. Czczott J. Kochman	
27 VI 1962	J. Szuleta	I. Rejment-Grochowska	J. Tomanek J. Ważny
26 VI 1963	J. Szuleta	H. Czczott I. Rejment-Grochowska	J. Tomanek J. Ważny
22 VI 1965	H. Czczott	I. Rejment-Grochowska J. Szuleta J. Tomanek J. Ważny	
12 IX 1967	H. Czczott	J. Tomanek J. Ważny	L. Hausbrandt J. Kochman
4 IX 1969	H. Czczott	J. Kochman J. R. Starck	S. Czyżewska J. Tomanek
2 IX 1971	J. Kochman	J. Tomanek J. Ważny	
12 IX 1973	J. Kochman	Z. Starck J. Tomanek	

Data wyborów	Przewodniczący'	Członkowie	Zastępcy członków
18 IX 1975	J. Kochman	Z. Podbielkowski Z. Starck	
13 IX 1977	J. Kochman	T. Gorczyński H. Piotrowska Z. Podbielkowski	
10 IX 1980	J. Ważny	I. Rejment-Grochowska M. Furmanowa T. Gorczyński S. Grzesiuk M. Kwiatkowska E. Symonides	
5 IX 1983	P. Strebeyko	A. Rumińska A. Skirgiello Z. Starck E. Symonides K. Szczepanek	

warzystwa była od początku aż po dzień dzisiejszy Warszawa⁵. Niemal od początku istnienia (1923 r.) w strukturze ścisłego Zarządu Towarzystwa znalazł się redaktor „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” (później Redaktor wydawnictw PTB) oraz bibliotekarz. Podkreślono przez to wagę tych funkcji, co jest zrozumiałe jeśli zważyć, że „Acta” — jak później pisano — „są ogniwem spajającym świat botaniczny Polski z zagranicą... i skutecznym środkiem propagandy polskiej nauki”. Biblioteka natomiast stanowi podstawę warsztatu pracy naukowej. Od 1953 roku pod naciskiem władz Polskiej Akademii Nauk, domagającej się pełniejszego zaakcentowania w działalności Towarzystwa statutowego zadania popularyzacji, pojawia się w składzie Zarządu funkcja „Kierownika akcji popularyzacji wiedzy botanicznej”. Potrzeba pełniejszego i szybkiego obiegu informacji w Towarzystwie spowodowała powołanie w roku 1978 biuletynu wewnętrznego i pojawienie się w strukturze Zarządu Redaktora Biuletynu. Rozrastająca się coraz bardziej dokumentacja, obejmująca już prawie 65-letnią działalność Towarzystwa, stworzyła konieczność utworzenia w 1980 r. Archiwum PTB i funkcji jego opiekuna — co także znalazło odbicie w składzie i strukturze Zarządu.

⁵ W latach 50 rozważano możliwość okresowego przenoszenia Zarządu Głównego do innych dużych ośrodków botanicznych jak Kraków czy Poznań — nigdy jednak do tego nie doszło. W tym kontekście warto odnotować fakt wybrania na Walnym Zgromadzeniu w Gdańsku (1955 r.) „krakowskiego” Zarządu Głównego z profesorem W. Szaferem jako prezesem. Zarząd ten jednak wkrótce po jego wyborze ustąpił i jeszcze na tym samym Zgromadzeniu odbyły się powtórne wybory, w wyniku których prezesem został profesor H. Teleżyński.

Struktura i liczebność Towarzystwa

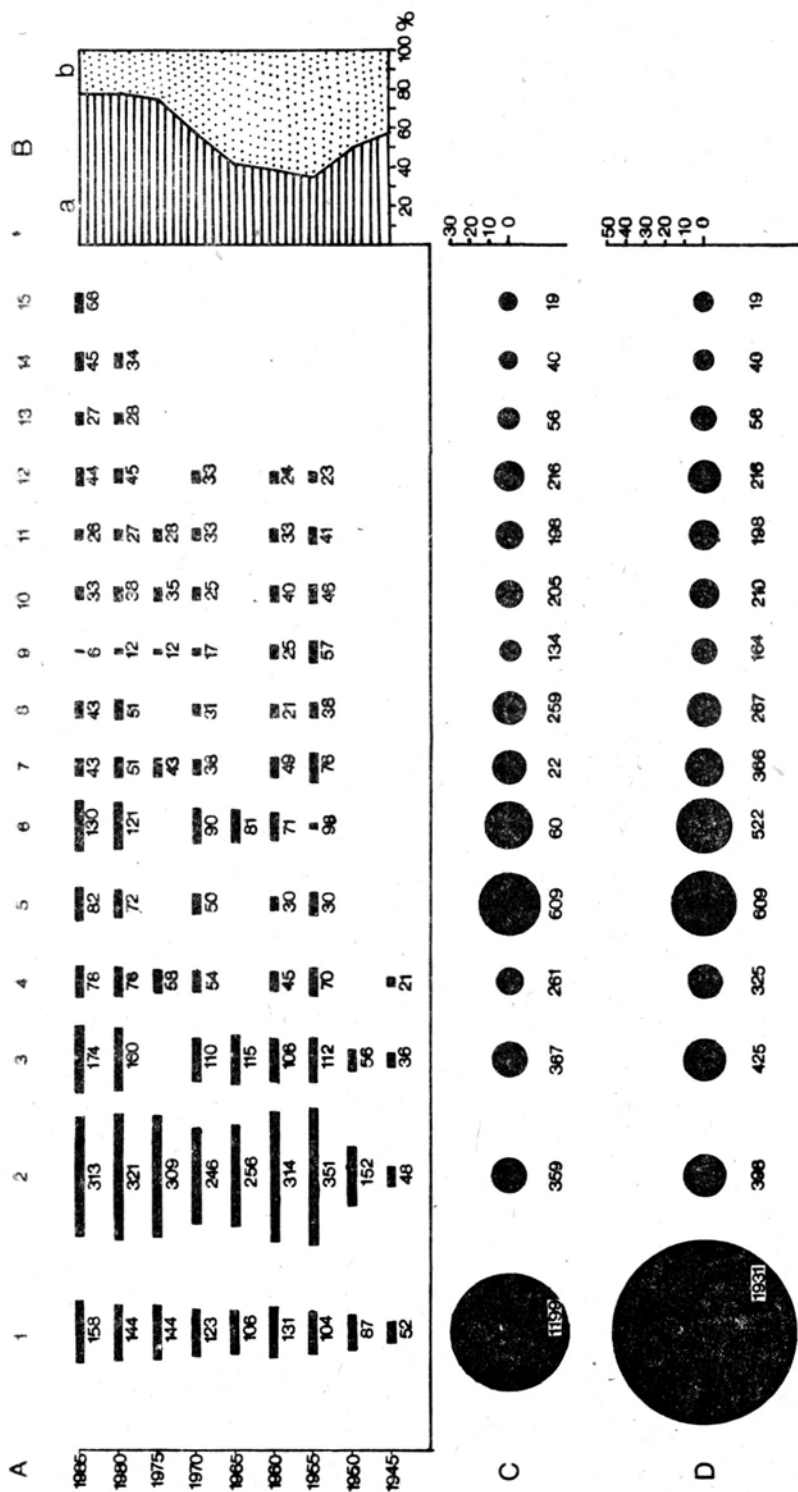
Oddziały i Sekcje. Z pięciu Oddziałów istniejących w roku 1939, dwa tj. Lwowski i Wileński przestały istnieć wskutek zaszytych w wyniku wojny zmian terytorialnych. Straty te w pewnym stopniu zrekomensowały dwa nowe, powstałe już w 1945 r. Oddziały tj. Łódzki i Lubelski, które dołączyły do trzech funkcjonujących od przedwojny: Krakowskiego, Poznańskiego i Warszawskiego. W rok później (1946) powstał również Oddział Wrocławski, a następnie, w miarę tworzenia się nowych ośrodków naukowych, w których reprezentowane były kierunki botaniczne, powstawały kolejno dalsze: Toruński (1947), Gdański (1952), Białostocki (1952), Bydgoski (1952), Olsztyński (1955), Szczeciński (1955). Po niemal 20-letniej przerwie zorganizowały się trzy nowe Oddziały: Kielecki (1974), Śląski (1975) oraz Skierniewicki (1981). Ustalony dla poszczególnych Oddziałów w roku 1978 zasięg terytorialny oparty na nowym podziale administracyjnym podano w tabeli III.

TABELA III

Zasięg terytorialny ustalony dla poszczególnych Oddziałów w roku 1978

Oddział Białostocki	woj. białostockie, łomżyńskie
Oddział Bydgoski	woj. bydgoskie, pilskie
Oddział Gdański	woj. gdańskie, słupskie, elbląskie
Oddział Katowicki	woj. katowickie, opolskie, częstochowskie, bielskie
Oddział Kielecki	woj. kieleckie, radomskie, tarnobrzesckie
Oddział Krakowski	woj. miejskie, nowosądeckie, tarnowskie, rzeszowskie, przemyskie, krośnieńskie
Oddział Lubelski	woj. lubelskie, chełmskie, białkopodlaskie, zamojskie
Oddział Łódzki	woj. miejskie, kaliskie, piotrkowskie, sieradzkie
Oddział Olsztyński	woj. olsztyńskie, suwalskie
Oddział Poznański	woj. poznańskie, leszczyńskie, gorzowskie, konińskie, zielonogórskie
Oddział Szczeciński	woj. szczecińskie, koszalińskie
Oddział Toruński	woj. toruńskie, włocławskie
Oddział Warszawski	woj. stołeczne, ciechanowskie, ostrołęckie, płockie, siedleckie, skierniewickie
Oddział Wrocławski	woj. wrocławskie, jeleniogórskie, legnickie, wałbrzyskie

Stopniowy ilościowy rozwój Towarzystwa połączony z postępującą specjalizacją, stworzyły potrzebę zrzeszania się członków w grupy problemowe jakimi są w obrębie Towarzystwa Sekcje. Wcielenie w roku 1950 Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego do PTB w wyniku odgórnych dyrektyw Ministerstwa Oświaty i w ramach ogólnej wtedy akcji „scalania”, przyspieszyło zmianę Statutu Towarzystwa (ówczesny statut nie dawał możliwości tworzenia sekcji) oraz powstanie Sekcji Dendro-

Ryc. 2. Wielkość i aktywność Oddziałów Polskiego Towarzystwa Botanicznego w latach 1945—1985. A — liczba członków w Oddziałach: 1 — Krakowski, 2 — Warszawski, 3 — Poznański, 4 — Łódzki, 5 — Lubelski, 6 — Wrocławski, 7 — Toruński, 8 — Gdański, 9 — Białostocki, 10 — Bydgoski, 11 — Szczeciński, 12 — Olsztyński, 13 — Kielecki, 14 — Śląski, 15 — Skierniewicki. B — stosunek członków zwyczajnych (a) do nadzwyczajnych (b) w różnych latach. C — średnia roczna liczba posiedzeń naukowych (ciemne koła) oraz suma posiedzeń odbytych w okresie 1945—1985 (cyfry poniżej kół). D — średnia liczba referatów wygłaszanych w ciągu roku (koła) oraz ogólna ich suma na okres 1945—1985 (cyfry poniżej kół).

logicznej w dniu 14 marca 1951, a wkrótce po niej (15 IX 1951) drugiej z kolei Sekcji Ekologii i Socjologii Roślin. Niedługo potem powstały trzy kolejne Sekcje: Fizjologii Roślin (1954), Paleobotaniczna (1955) i Mikologiczna (1956). Po dłuższej przerwie powołano do życia dalsze Sekcje: Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin (1973), Ogrodów Botanicznych i Arboretów (1973), Fykologiczną (1974), Briologiczną (1978), Karpologiczną (1979) oraz dwie najmłodsze: Historii Botaniki

TABELA IV

Oddziały i Sekcje w latach 1945—1985

Oddział	Data powstania	Pierwszy przewodniczący
Krakowski	16 II 1922	prof. dr W. Szafer
Warszawski	22 XI 1922	prof. dr Z. Wóycicki
Poznański	1930	prof. dr K. Stecki
Łódzki	14 IX 1945	prof. dr F. Skupieński
Lubelski	12 XII 1945	prof. dr A. Paszewski
Wrocławski	6 V 1946	prof. dr S. Tołpa
Toruński	29 IV 1947	prof. dr J. Zabłocki
Gdański	15 III 1952	prof. dr T. Sulma
Białostocki	2 V 1952	prof. dr W. Skawiński
Bydgoski	12 VI 1952	dr A. Michalski
Szczeciński	8 XI 1955	prof. dr S. Kownas
Olsztyński	26 XI 1955	prof. dr T. Młynek
Kielecki	17 IX 1974	doc. dr J. Stanisławski
Śląski	5 XI 1975	doc. dr J. Stolarek
Skierniewicki	21 V 1981	prof. dr L. Jankiewicz
Sekcja		
Dendrologiczna	14 III 1951	prof. dr A. Zielonko
Ekologii i Socjologii Roślin ¹	15 IX 1951	prof. dr B. Pawłowski
Fizjologii Roślin ²	19 XI 1954	prof. dr F. Górski
Paleobotaniczna	VII 1955	prof. dr W. Szafer
Mikologiczna	5 VI 1956	doc. dr A. Skirgielło
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	17 II 1973	prof. dr J. Walas
Anat., Cytologii i Embr. Roślin	5 IX 1973	prof. dr M. Skalińska
Fykologiczna	8 XII 1974	prof. dr K. Starmach
Briologiczna	9 XII 1978	prof. dr I. Rejment-Grochowska
Karpologiczna	31 III 1979	doc. dr B. Wojciechowska
Historii Botaniki	23 IV 1983	prof. dr J. Dyakowska
Lichenologiczna	5 IX 1983	doc. dr J. Nowak

¹ Od roku 1971 — Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej.

² Od roku 1969 — Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin.

(1983) i Lichenologiczną (1983). Obecnie Towarzystwo liczy 15 Oddziałów i 12 Sekcji. Dynamikę ich powstawania oddaje schemat na rycinie 2 oraz tabela IV, w której podano również nazwiska pierwszych przewodniczących.

Liczba członków. Zwiększająca się w okresie powojennym liczebność Towa-

rzystwa jest w dużym stopniu pochodną wzrostu liczby ośrodków naukowych w kraju oraz postępującej specjalizacji w botanice. Przeprowadzony i opublikowany w roku 1939 spis członków PTB wymieniał około 180 członków krajowych. Tuż po wojnie Towarzystwo liczyło niewiele ponad 100 osób. Już jednak z końcem 1946 roku liczba ta, łącznie z 13 członkami korespondentami zagranicznymi, wynosiła 248 i konsekwentnie rosła aż do roku 1955, kiedy to osiąga liczbę 1440 członków krajowych (por. przypis 2) — najwyższą w całym okresie powojennym. Od tego czasu zaczęła stopniowo spadać dochodząc do 830 w roku 1963. W następnych latach do roku 1970 utrzymywała się na mniej więcej stałym poziomie, oscylując wokół liczby 850. Okres ostatniego dziesięciolecia przynosi powolny wzrost tak, że liczba członków Towarzystwa dochodzi w ostatnich trzech latach do około 1250. Bardzo wyraźnie zmieniały się też w omawianym czasie proporcje między liczbą członków zwyczajnych i nadzwyczajnych (por. tab. V i ryc. 2).

Członkowie honorowi. Okres wojny przeżyło zaledwie 13 spośród 24 zagranicznych członków honorowych Towarzystwa (wtedy zwanych członkami korespondentami zagranicznymi). Byli to: Josias Braun-Blanquet, Pierre Dangeard, Karel Domin, Istvan Györffy, Karel Kavina, Bohumil Němec, Alvar Palmgren, Jules P. F. Pavillard, Stefan Petkoff, Josef Podpěra, Władimir Nikołajewicz Sukaczew, Josef Velenovský i Valentin Vouk. Jednak już w roku 1947 i 1948 przyjęto 12 dalszych: A. Frey-Wyssling, E. Gäumann, S. Jakovlevic, G. H. Lundegardh, C. Mangenot, P. Martens, E. Melin, A. F. Nannfeldt, D. N. Prianisznikow, C. Skottsberg, B. Sziszkin, J. Klika. Po dwunastoletniej przerwie dopiero od roku 1960 Towarzystwo przyjmuje kolejnych zagranicznych członków honorowych. Są to: N. Fries, R. Heim, M. Moreau, H. Osvald, S. Prát, W. Rypáček, R. Soó, A. Tachtadžian, J. Walton, T. T. Kozłowski, H. Zimmermann — w sumie 23 osoby za cały okres powojenny.

Spśród 6 krajowych członków honorowych, czterech (Emil Godlewski, Józef Rostafiński, Ferdynand Karo i Karol Drymmer) zmarło jeszcze przed wojną, a dwu pozostałych (Józef Paczowski i Zygmunt Wóycicki) odeszło podczas wojny. Pierwszymi wybranymi po wojnie członkami honorowymi byli Bolesław Hryniewiecki (1947) oraz Dezydery Szymkiewicz (1947). Po nich obdarzeni zostali tym zaszczytnym wyróżnieniem dalsi: Władysław Szafer (1949), Kazimierz Bassalik (1951), Bronisław Niklewski (1951), Helena Krzemieniwska (1961), Konstancy Stecki (1961), Piotr Wiśniewski (1961), Hanna Czczott (1968), Franciszek Górski (1968), Stefan Krupko (1968), Jan Zabłocki (1968), Stanisław Kulczyński (1969), Maria Skalińska (1969), Tadeusz Młynek (1972), Karol Starmach (1972), Janina Jentys-Szaferowa (1972), Wanda Karpowicz (1973), Adam Paszewski (1975), Henryk Teleżyński (1975), Tadeusz Goczyński (1977), Tadeusz Sulma (1977), Jakub Mowszowicz (1978), Józef Kochman (1980), Aniela Kozłowska (1980), Józef Mądalski (1980), Szczepan Pieniążek (1980), Andrzej Środoń (1980) i Alina Skirgiełło (1983) — w nawiasach podano lata nadania członkostwa honorowego. Do sześciu przedwojennych przybyło więc w sumie 28 nowych członków honorowych krajowych.

Liczebność, struktura i aktywność Polskiego Towarzystwa Botanicznego w latach 1945—1985

Rok	Liczba członków					Liczba			
	honorowych zagr.	honorowych kraj.	zwyczajnych	nadzwyczajnych	Razem ¹	Oddziałów	Sekcji	Posiedzeń nauk. ²	Referatów
1945	13	0				5	0		
1946		0	136	99	235	6	0	59	61
1947		2	208	116	326	7	0	58	62
1948	24	2	222	155	379	7	0	79	80
1949	24	2	290	133	425	7	0	82	81
1950	22	2	228	235	465	7	0	89	92
1951	12	4	238	301	543	7	2	93	101
1952	12	4			927	10	2		
1953	12	4			1039	10	2	151	182
1954	12	4	362	653	1019	10	3	139	168
1955	12	4			1440 ³	12	4		163
1956	12	4	369	818	1191	12	5	124	133
1957		4				12	5		
1958		4	425	695	1124	12	5	169	170
1959					1121	12	5		
1960		3	358	578	939	12	5	139	169
1961	19	5	333	571	909	12	5	143	180
1962	20	5	321	559	885	12	5	120	130
1963	19	4	319	488	811	12	5	127	145
1964		4			846	12	5	118	138
1965	16	4	334	503	841	12	5	122	146
1966	16	3	357	495	855	12	5	122	146
1967	15	3	379	445	827	12	5	119	139
1968	15	7	394	424	825	12	5	133	158
1969	15	9	467	388	864	12	5	116	131
1970	10	10	456	364	830	12	5	127	153
1971	12	7	519	355	881	12	5	107	123
1972	13	10	580	338	928	12	5	114	144
1973	13	11	596	280	887	12	7	109	
1974		11	572	338	921	13	8	123	
1975		12	663	219	894	14	8	92	101
1976	14	11	555	369	935	14	8		125
1977	13	11	698	350	1059	14	9	111	128
1978	13	10	704	289	1003	14	10	94	106
1979	12	9	812	328	1149	14	10	121	146
1980	12	14	903	257	1174	14	10		
1981	12	13	918	279	1210	15	10		
1982	12	12	920	267	1199	15	10	22	25
1983	11	11				15	12		
1984	10	11	959	270	1240	15	12	116	145
1985	10	10	945	274	1229	15	12	129	167

¹ członków krajowych.² dotyczy wyłącznie Oddziałów.³ porównaj przepis na str. 219

Kierunki działalności

Prace Oddziałów i Sekcji. Główny nurt życia Towarzystwa płynął poprzez Oddziały i Sekcje. Podstawowym typem działalności Oddziałów była organizacja regularnych spotkań naukowych, na których referowano i dyskutowano zarówno badania własne jak i najnowsze problemy naukowe w oparciu o literaturę. Niektóre Oddziały urządzały spotkania wspólne z innymi Towarzystwami, np. z Towarzystwem Przyrodników im. M. Kopernika. Dominująca tematyka spotkań różniła się między Oddziałami i zależała od specjalizacji poszczególnych ośrodków. O ogromie pracy dokonanej w Oddziałach w minionym 41-leciu powojennym świadczy liczba około 4700 posiedzeń, na których wygłoszono 5750 referatów i komunikatów naukowych. Na polu tej działalności wyróżniał się niewątpliwie Oddział Krakowski, który zorganizował w omawianym czasie 1199 spotkań (25% ogólnej ich liczby) z 1931 referatami i komunikatami naukowymi (34% ogółu). Dużym wkładem legitymują się również Oddziały: Lubelski i Wrocławski, a także kilka dalszych (ryc. 2). Na Oddziałach spoczywał zarazem obowiązek i ciężar organizacji głównych spotkań Towarzystwa, jakimi są Walne Zjazdy. Po II wojnie światowej odbyło się ich w sumie 28 w dwunastu Oddziałach: Białostockim — 1 (1953), Bydgoskim — 1 (1957), Gdańskim — 2 (1955, 1969), Krakowskim — 3 (1947, 1956, 1973), Lubelskim — 4 (1946, 1954, 1964, 1980), Łódzkim — 2 (1949, 1961), Olsztyńskim — 2 (1959, 1977), Poznańskim — 2 (1951, 1967), Szczecińskim — 2 (1958, 1971), Toruńskim — 3 (1948, 1960, 1975), Warszawskim — 3 (1945, 1952, 1972), Wrocławskim — 3 (1950, 1963, 1983) — po nazwach Oddziałów podano liczby zjazdów, a w nawiasach lata ich odbycia. Bliższe omówienie zjazdów daje rozdział następnego pióra T. Majewskiego. Tu warto jedynie dodać, że urządzone w ramach zjazdów „wspólne kolacje” są dobrą okazją do odnowienia lub nawiązania bliższych kontaktów między botanikami. Spotkania takie były też przez wiele lat miejscem słynnych oracji łacińskich w wydaniu profesorów: B. Hryniewieckiego, B. Pawłowskiego i A. Paszewskiego.

Aktywność Zarządu Głównego

Szczególną troską Zarządu Głównego PTB podczas wszystkich kadencji było ciągle integrowanie oraz zapewnienie sprawności organizacyjnej coraz bardziej rozrastającemu się, a zarazem rozdzielanemu postępującą równocześnie specjalizacją, Towarzystwu. Służyły temu celowi decyzje i działania prowadzące do zmian struktury Towarzystwa oraz kolejne modyfikacje statutów i wewnętrznych regulaminów, które poza tym dostosowywano na bieżąco także do ogólnej organizacji nauki w kraju. Inną ważną funkcją, jaką miał do spełnienia każdorazowy Zarząd Główny, było reprezentowanie interesów społeczności botanicznej wobec kolejnych mecenasów, tj. Ministerstwa Oświaty, a następnie Polskiej Akademii Nauk. Do pierwszoplanowych zadań Zarządu Głównego należała również dbałość o rozwój Biblioteki Towarzystwa oraz poziom naukowy i edytorski wydawnictw. Przytaczanie dziesiątek interwencji i wystąpień w tych sprawach nie uatrakcyjniłoby

niniejszego rozdziału, ukazałoby jednak ogrom pracy społecznej wykonanej przez kolejne władze Towarzystwa dla dobra botaniki polskiej.

Niektóre ważniejsze wydarzenia dotyczące zmian organizacyjnych w Towarzystwie, kolejnych modyfikacji statutu, zmian wysokości składek członkowskich itp. wymieniono w kalendarium na wstępie rozdziału. Inne zagadnienia omówiono w następnych rozdziałach. Dla zobrazowania niektórych działań Zarządu Głównego warto tu jednak wymienić kilka faktów, które miały miejsce w omawianym okresie. Tak np. w pierwszych latach po wojnie zarówno na posiedzeniach Zarządu Głównego jak i podczas Walnych Zjazdów występowano w sprawach kontynuacji dzieła „Flora polska”, druku na odpowiednim poziomie nowej edycji „Roślin polskich”, czy też opracowania i druku „Flory Tatr”, a w ostatnich latach zabiegano o wydanie botanicznego słownika łańcisko-polskiego opracowywanego przez prof. J. Mądalskiego. Tuż po wojnie Towarzystwo występowało do Ministerstwa Oświaty, Ministerstwa Zdrowia oraz Ministerstwa Rolnictwa o pomoc finansową dla utrzymania już istniejących oraz założenia nowych ogrodów botanicznych. Zadbano również wtedy o uzyskanie dewiz dla opłacenia składek przez członków PTB należących do zagranicznych towarzystw naukowych oraz opłacenia miejsca na Stacji Geobotanicznej w Montpellier polskim stypendystom. Z inicjatywy Towarzystwa nastąpiło restytuowanie Katedry Systematyki i Geografii Roślin w Poznaniu. W latach 1947—1949 powoływano kolejno komisje do opracowania słownictwa botanicznego z zakresu geobotaniki (B. Hryniewiecki, R. Kobędza, B. Pawłowski, W. Szafer, A. Wodziczko), fitosocjologii (B. Hryniewiecki, R. Kobędza, W. Gajewski) oraz fitopatologii (J. Kochman, L. Garbowski, J. Zabłocki, K. Zaleski). W 1949 roku wystąpiono z inicjatywy B. Pawłowskiego do odpowiednich ministerstw w sprawie uwzględnienia zdobyczy fitosocjologii przy kształceniu studentów Wydziału Leśnego, a także wprowadzenia fitosocjologii jako obowiązkowego przedmiotu na Wydziałach Matematyczno-Przyrodniczych Uniwersytetów. W 1950 r. Zarząd Główny PTB wystąpił do władz państwowych w sprawie utworzenia w Warszawie Instytutu Botaniki Doświadczalnej, który obejmowałby m. in. jako jeden z działów Ogród Botaniczno-Dendrologiczny.

Powstanie w roku 1950 Polskiej Akademii Nauk, a w jej łonie specjalistycznych placówek botanicznych oraz Komitetów takich jak Komitet Botaniczny czy Komitet Ochrony Przyrody, stopniowo zmieniało status, a częściowo i zadania Towarzystwa. Stała jednak troska o rozwój polskiej botaniki, o ochronę szaty roślinnej, opieka nad wielu najważniejszymi wydawnictwami oraz rola w integrowaniu całego środowiska botanicznego w kraju, pozostały wciąż aktualnym zadaniem PTB.

Ważną pozycję w aktywności zarówno Oddziałów i Sekcji jak i Zarządu Głównego stanowiły działania na rzecz ochrony przyrody oraz zabiegi o nawiązanie i rozwój kontaktów z zagranicą. Ze względu na wagę tych zagadnień omówiono je oddzielnie poniżej.

Ochrona szaty roślinnej. Jeszcze przed powstaniem PTB botanicy polscy stanęli na czele ruchu ochrony przyrody w naszym kraju. Nazwiska Mariana Racibor-

skiego czy Władysława Szafera są tu niemal symboliczne. Zrozumiały jest przeto fakt, że „udział w pracach... przyczyniających się do ochrony szaty roślinnej” stał się statutowym obowiązkiem każdego z członków Towarzystwa. Nie dziwi również i to, że już na pierwszym powojennym Walnym Zgromadzeniu PTB, wśród wielu innych ważnych postulatów przyjęto i skierowano do Ministra Lasów wniosek prof. B. Pawłowskiego: „o bezwzględna opiekę nad bukiem na całym obszarze Tatr” oraz „o objęcie ochroną regli zakopiańskich”. W rok później na Walnym Zjeździe w Lublinie wystąpiono (na wniosek Oddziału Krakowskiego) do Ministra Oświaty, a przez niego i do innych Ministerstw w sprawie „racjonalnego zbierania roślin dla celów lekarskich, tak... by skutecznie chroniona była przed zniszczeniem dzika flora polska”.

W 1951 r. Zarząd Towarzystwa z inicjatywy prof. R. Kobendzy wystąpił do Ministra Leśnictwa z memoriałem w sprawie utworzenia Stołecznego Parku Narodowego na terenie Puszczy Kampinoskiej. Na Zjeździe Towarzystwa w Gdańsku (1955) została uchwalona i wysłana do władz „rezolucja w sprawie ochrony przyrody Pomorza” oraz wniosek prof. B. Pawłowskiego sprzeciwiający się budowie zapory wodnej w bezpośrednim sąsiedztwie Pienińskiego Parku Narodowego.

Ważną datą jest rok 1957, w którym Towarzystwo jako całość przystępuje do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów w Brukseli. Rok później na Zjeździe w Szczecinie (1958) zostaje podjęta uchwała „w sprawie ochrony parków wiejskich”, której projekt przygotowała Sekcja Dendrologiczna Towarzystwa.

Kolejny szczeciński Zjazd PTB, odbywający się w 1971 r., poświęcił swe obrady plenarne „zagrożeniu naturalnej szaty roślinnej oraz problemom jej ochrony”. „Zjazd ten podjął również uchwałę, w której porusza wiele problemów racjonalnej ochrony przyrody, od działań organizacyjnych poczynając, a kończąc na bezpośrednim udziale botaników w badaniach nad stanem i zmianami roślinności oraz metodami zapewniającymi jej skuteczną ochronę”. Pokłosiem szczecińskiego Zjazdu była także zmiana nazwy Sekcji Ekologii i Socjologii Roślin na: Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej. Zmiana ta dobrze oddawała fakt „identyfikowania się większości geobotaników polskich z działaczami na rzecz ochrony przyrody”.

Na XLV Zjeździe PTB (Lublin, 1980) Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej ogłosiła apel w sprawie ochrony przyrody i udziału w niej członków PTB. W odpowiedzi Zarząd Główny Towarzystwa powołał 6-osobową komisję pod przewodnictwem prof. dr R. Olaczka, która opracowała dokument wyrażający „Stanowisko Polskiego Towarzystwa Botanicznego wobec aktualnych spraw ochrony przyrody w Polsce”. Dokument ten został zatwierdzony przez Prezydium Zarządu Głównego dnia 26 lutego 1981 r. i przesłany do Sejmu, Premiera, Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Państwowej Rady Ochrony Przyrody, Polskiej Akademii Nauk oraz Komisji Porozumiewawczej Towarzystw Naukowych. Jest on bodajże najbardziej całościową, wnikliwą i jasną analizą, jaka ukazała się w odnośnej sprawie na przestrzeni ostatnich lat. O zaangażowaniu Towarzystwa w sprawy ochrony przyrody najlepiej mówi preambuła wspomnianego dokumentu: „zaangażowanie to wyraża się w udziale członków PTB we wszystkich sprawach dotyczących

ochrony środowiska zwłaszcza w odkrywaniu pozostałości naturalnej szaty roślinnej i projektowaniu rezerwatów i in. terenów chronionych, naukowym poznawaniu rozmiarów i przyczyn zagrożenia przyrody, tworzeniu i upowszechnianiu wiedzy o ojczystej przyrodzie oraz kształtowaniu naukowych podstaw ochrony przyrody”.

Rangę jaką w Towarzystwie nadaje się sprawom ochrony przyrody dobrze oddają tematy przewodnie obrad plenarnych niektórych Zjazdów PTB, jak choćby wspomnianych już poprzednio Zjazdów w Szczecinie, czy Zjazdu w Olsztynie (1977), którego naczelnym tematem były „Parki Krajobrazowe w służbie ochrony środowiska przyrodniczego naszego kraju”. Tematom takim podporządkowane są w znacznej mierze sesje referatowe Zjazdów oraz wycieczki i dyskusje plenerowe. W roku 1984 Sekcja Dendrologiczna PTB wraz z Komisją Ogrodów Botanicznych (Komitetu Botaniki PAN) zorganizowały zjazd w Laskach koło Kępna, którego tematyka dotyczyła między innymi problemu „zagrożonych i ginących gatunków drzew i krzewów”. O zainteresowaniu problematyką ochroniarską świadczą również referaty z tego zakresu wygłaszane we wszystkich Oddziałach Towarzystwa. Stanowiły one w omawianym okresie od kilku do kilkunastu procent, a w niektórych ośrodkach (np. w Szczecinie) wyraźnie dominowały w tematyce posiedzeń. Także w rozwijanej szeroko od 1953 r. akcji popularyzacji wiedzy botanicznej jeden z głównych nurtów stanowią działania na rzecz ochrony przyrody. Wyrażają się one dziesiątkami odczytów, pogadanek, kursów, audycji radiowych i telewizyjnych, a także prezentacją filmów, oraz ścisłą współpracą z Ligą Ochrony Przyrody i jej Strażą Ochrony Przyrody, z wojewódzkimi konserwatorami przyrody i różnymi grupami młodzieżowymi. Szczególnie aktywne na tym polu były w okresie powojennym Oddziały: Bydgoski, Białostocki, Łódzki, Olsztyński, Szczeciński, a także Lubelski, Wrocławski, Poznański i Gdański. Tak np. Oddział w Białymstoku prowadzi już od kilku lat seminarium nt. „Ochrona przyrody — ochroną człowieka”, w którym biorą udział studenci i ludność miasta.

Inny nurt w działalności Towarzystwa na rzecz ochrony przyrody zapoczątkowała w 1964 r. inicjatywa prof. Z. Czubińskiego, zachęcająca do podjęcia opieki nad wybranymi rezerwatami. Akcja ta trwająca już ponad 20 lat w większości Oddziałów, przyniosła — jak świadczą o tym coroczne sprawozdania Zarządu Głównego — piękne wyniki wyrażające się w dziesiątkach objętych regularną opieką i szczegółowo opracowanych pod względem przyrodniczym rezerwatów. Na rzecz ochrony konkretnych obiektów zaangażowały się również Sekcje Towarzystwa. Usilne zabiegi Sekcji Paleobotanicznej doprowadziły do przyznania odkrywce flory permskiej w Karniowicach koło Krakowa statusu pomnika przyrody. Nadal trwają rozpoczęte w 1983 r. starania o ochronę odkrywki flory pliocenkiej w Ruszowie (woj. jeleniogórskie). W ostatnim roku (1985) Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów występowała z postulatem utworzenia rezerwatu w Krównikach. Staraniem Sekcji Karpologicznej powstały w województwie wrocławskim dwa nowe rezerwaty przyrody: leśny koło Skaryszyna i torfowiskowy koło Grabowna Wielkiego. Specjalne działania na polu ochrony przyrody prowadzi także Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej. Sekcja Dendrologiczna PTB z końcem lat 50-tych rozpoczęła intensywną „akcję ochrony, renowacji i pielęgnacji

parków wiejskich, podworskich i miejskich". W 1972 r. Sekcja nawiązała oficjalną współpracę na tym polu z Zarządem Głównym LOP. Szczególnymi dokonaniem w zakresie inwentaryzacji starych parków oraz ich zabytkowych drzewostanów legitymuje się Sekcja w Oddziałach Łódzkim i Lubelskim, które w rejonie swojego działania zinwentaryzowały już większość tego typu obiektów (w sumie kilkaset). Znaczny wkład w tę pracę inwentaryzacyjną wnieśli także członkowie Sekcji działający w Oddziałach: Wrocławskim, Olsztyńskim, Szczecińskim, Poznańskim i Gdańskim. Nasilający się w ostatnich czasach proces niszczenia szaty roślinnej Polski sprawia, że troska o zachowanie dzikiej przyrody staje się w Towarzystwie jeszcze żywsza niż poprzednio. Wyrazem tego jest fakt powoływania w Zarządzie Towarzystwa w dwu ostatnich kadencjach osoby odpowiedzialnej za sprawę ochrony przyrody.

Kontakty z zagranicą. Jednym z pierwszych zadań, jakie stało przed Polskim Towarzystwem Botanicznym po wyzwoleniu, było odtworzenie bogatych wcześniej, a zerwanych przez wojnę, więzi z nauką światową. Już w 1946 r. sporządzono listę towarzystw i instytucji naukowych zagranicznych, z którymi PTB było w kontakcie w okresie przedwojennym i wysłano im pierwszy wydrukowany po wojnie tom „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” (XVII w ogólnej numeracji). W ten sposób polska myśl naukowa dotarła znów na rynek światowy, a równocześnie napływać zaczęła do kraju na drodze wymiany literatura obca, co w dobie permanentnego, trwającego do dziś braku dewiz na zakup, dawało jedyną niekiedy szansę stałego kontaktu z dorobkiem światowym. Jeszcze pełniejszy kontakt na tej drodze zapewniony został później poprzez decyzję druku „Acta...” wyłącznie w języku angielskim (od roku 1972). Działalność wydawniczą oraz działalność Biblioteki Towarzystwa, stanowiących bazę tej wymiany omówiono w osobnych rozdziałach.

Wkrótce po zakończeniu wojny nawiązano także bezpośrednie kontakty, do których okazją były wyjazdy członków Towarzystwa na zjazdy i konferencje międzynarodowe. I tak w 1946 r. profesorowie: W. Szafer i K. Bassalik wzięli udział w uroczystościach jubileuszowych 200-lecia istnienia towarzystw naukowych w Szwajcarii; prof. J. Mowszowicz (wówczas doktor) przebywał na stażu w Stacji Geobotanicznej w Montpellier; prof. F. Skupieński brał udział w konferencji naukowej w Paryżu. W 1947 r. prof. B. Hryniewiecki uczestniczył w Międzynarodowej Unii Biologii w Kopenhadze; prof. W. Szafer brał udział w Międzynarodowym Zjeździe Ochrony Przyrody w Szwajcarii; prof. J. Kochman uczestniczył w Zjeździe Towarzystwa Mykologicznego w Londynie, a prof. M. Korczewski wyjeżdżał w celach naukowych do Szwecji. W kolejnych latach na staż naukowy do Stacji Geobotanicznej w Montpellier wyjechało kilku dalszych botaników (Jan Kornaś, Anna Medwecka-Kornaś, Hanna Piotrowska, Adam Jasiewicz, Jerzy Staszkiwicz, Kazimierz Zarzycki i in.).

W 1957 r. Polskie Towarzystwo Botaniczne jako całość zostaje członkiem Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN). Kontakty z zagranicą nawiązują również powstające od 1951 r. Sekcje Towarzystwa. I tak Sekcja Dendrologiczna

nawiązuje w roku 1959 współpracę z Sekcją Dendrologiczną Czechosłowackiego Towarzystwa Botanicznego. Od następnego tj. 1960 roku obie Sekcje zacieśniają kontakty i rozpoczynają regularne wspólne zjazdy, które stopniowo przekształcają się w poważne kongresy dendrologów wszystkich krajów socjalistycznych. Aktywni uczestniczy w międzynarodowym życiu naukowym również Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin, która od 1965 r. utrzymuje bliskie kontakty i współpracuje z Sekcją Fizjologiczną Czechosłowackiego Towarzystwa Botanicznego, a od 1978 r. jest członkiem Federacji Europejskich Towarzystw Fizjologów Roślin (FESPP). Wyrazem uznania, jakim cieszy się w Federacji, było powierzenie jej organizacji III Kongresu FESPP w Polsce w 1982 r., który jednakże nie doszedł do skutku w związku z wprowadzeniem stanu wojennego. Żywy udział w międzynarodowych konferencjach i zjazdach specjalistycznych biorą także przedstawiciele Sekcji Paleobotanicznej oraz Sekcji Mikologicznej. Od 1983 r. Sekcja Paleobotaniczna jest członkiem International Commission for Palynology — organizacji, której członkiem założycielem był prof. W. Szafer. Bliskie kontakty z Algologiczną Sekcją Czechosłowackiego Towarzystwa Botanicznego utrzymuje Sekcja Fyko logiczna PTB.

Bezpośredni kontakt z nauką światową zapewniają również występy prelegentów zagranicznych na zjazdach Towarzystwa oraz konferencjach urządzanych przez Sekcje. Głównym jednakże miejscem wystąpień czołowych botaników z zagranicy są posiedzenia referatowe Oddziałów. Chociaż Oddziały nie dysponują odpowiednimi funduszami by zapraszać prelegentów spoza kraju, to jednak korzystają skwapliwie z ich pobytu w różnych instytucjach naukowych danego ośrodka. Kontakty tego typu kształtowały się różnie w różnych okresach powojennej historii. Niemal zupełnym brakiem prelegentów zagranicznych na forum Oddziałów charakteryzowała się pierwsza połowa lat 50-tych. Sytuacja zaczęła się poprawiać stopniowo dopiero po roku 1956. Najbogatszy w wystąpienia prelegentów z innych krajów był okres ostatnich 15 lat. W sumie wystąpiło po wojnie na posiedzeniach wszystkich Oddziałów około 173 prelegentów zagranicznych, z czego bezwzględnie większość, bo aż 114 osób w ostatnich 15 latach. Blisko połowę tj. 76 osób (z 90 referatami) gościł Oddział Krakowski, ponadto 29 osób z zagranicy występowało na posiedzeniach Oddziału Lubelskiego, a 28 w Oddziale Warszawskim. Przeważała prelegenci z różnych republik ZSRR (w sumie 26 osób), Wielkiej Brytanii (20) USA (15), Czechosłowacji (15) i Szwecji (13). Dość często goszczono również przedstawicieli RFN (11), NRD (10), Francji (9), Kanady (7) i Austrii (6). Występowało także kilku prelegentów z Węgier (5), Włoch (5), Finlandii (4) i Holandii (4) oraz pojedynczy przedstawiciele Australii, Belgii, Bułgarii, Chin, Danii, Finlandii, Indii, Japonii, Jugosławii, Norwegii, Rumunii, Szwajcarii i Turcji — w nawiasach podano liczby wystąpień.

Drogą do zacieśnienia kontaktów z nauką światową było również nadawanie członkostwa honorowego Towarzystwa wybitnym, a zarazem życzliwym Polsce uczonym zagranicznym. W dwudziestoleciu międzywojennym obdarzono tym tytułem aż 24 osoby. W całym okresie powojennym przyjęto zaledwie 23 zagranicznych członków honorowych, z czego 12 w trzech pierwszych latach po wojnie

a tylko 11 członków w ostatnich 37 latach. Jeżeli wziąć pod uwagę, że w tym samym okresie (1945—1985) przyjęto 29 krajowych członków honorowych (przed wojną 6), to widać jasno, że nadawanie zagranicznego członkostwa honorowego jako forma łączenia nauki polskiej ze światem straciło bardzo na znaczeniu, a szkoda, bo zadzierzgnięte w ten sposób więzi są szczególnie trwale i zazwyczaj bardzo owocne.

ŹRÓDŁA

- [1] Gorczyński T. 1960. Regulamin Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Botanicznego uchwalony przez plenarne posiedzenie Zarządu Głównego w dniu 25 kwietnia 1959 roku, a zatwierdzony przez Walne Zgromadzenie XXXII Zjazdu PTB w Olsztynie, w dniu 16 września 1959. *Wiad. Bot.* 4 (3—4): 341—342.
- [2] Gorczyński T. 1971. Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za rok 1969. *Wiad. Bot.* 14 (3): 239—243.
- [3] Gorczyński T., Mazurowa J. 1970. Przegląd działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego w okresie 25-lecia PRL. *Wiad. Bot.* 14 (3): 189—199.
- [4] Gorczyński T., Mazurowa J. 1970. Sprawozdanie z XXXVIII Walnego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 14 (3): 219—223.
- [5] Gorczyński T., Mazurowa J. 1970. Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za 1968 r. *Wiad. Bot.* 14 (3): 211—217.
- [6] Hryniewiecki B., Kobendza R. 1946. Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za czas od 1 października 1945 r. do 31 sierpnia 1946 r. *Acta Soc. Bot. Pol.* 17 (suppl.): 5—12.
- [7] Jankiewicz L. S. 1981. Sprawy organizacyjne Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 25 (3): 237—238.
- [8] Komunikaty Zarządu Głównego PTB. Nr od 1 do 11 za lata 1979—1985. [Powielane].
- [9] Księga protokołów posiedzeń Walnego Zgromadzenia PTB. Lata 1945—1954. (Archiwum PTB w Warszawie).
- [10] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 stycznia 1939 r. *Acta Soc. Bot. Pol.* 16: (1)—(10), 1939.
- [11] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 czerwca 1947. *Acta Soc. Bot. Pol.* 18 (2): 239—249, 1947 (Skład Zarządu i spis członków).
- [12] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 czerwca 1951 r. *Acta Soc. Bot. Pol.* 21 (1—2): 274—294, 1951.
- [13] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 stycznia 1958 roku. *Wiad. Bot.* 2 (2): 81—116, 1958.
- [14] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 stycznia 1967. *Wiad. Bot.* 11 (1): 49—74, 1967.
- [15] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 1 stycznia 1972 roku. *Wiad. Bot.* 16 (4): 271—302, 1972.
- [16] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 30 czerwca 1978 roku. *Wiad. Bot.* 23 (1): 22—56, 1979.
- [17] Polskie Towarzystwo Botaniczne w dniu 30 czerwca 1981 roku. *Wiad. Bot.* 25 (4): 243—294, 1981.
- [18] Polskie Towarzystwo Botaniczne w obronie przyrody. Rezolucja w sprawie ochrony przyrody w Polsce. Stanowisko Polskiego Towarzystwa Botanicznego wobec aktualnych spraw ochrony przyrody w Polsce. *Wiad. Bot.* 25 (4): 295—302, 1981.
- [19] Regulaminy wewnętrzne PTB. Regulamin wyborów do władz Towarzystwa. Regulamin pracy Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Regulamin pracy Głównej Komisji Rewizyjnej. Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 23 (1): 13—20, 1979.
- [20] Rejment-Grochowska I. 1973. Jubileuszowy Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawa 19—22 IX 1972 r. *Wiad. Bot.* 17 (4): 245—249.
- [21] Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za okres od 1 czerwca 1957 do 25 czerwca 1958 roku. *Wiad. Bot.* 3 (3): 171—175, 1959.
- [22] Sprawozdanie z Walnego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Szczecinie. *Wiad. Bot.* 3 (3): 176—182, 1959.

- [23] Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego przedstawione na XXXII Zjeździe w Olsztynie. *Wiad. Bot.* 4 (3—4): 333—340, 1960.
- [24] Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego za 1967 rok. *Wiad. Bot.* 13 (1): 93—96, 1969.
- [25] Sprawozdania roczne z działalności Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Lata 1945—1985. (Archiwum PTB w Warszawie).
- [26] Starck Z. 1978. Skład Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 22 (4): 283—285.
- [27] Statut Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Warszawa 1939.
- [28] Statut Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Acta Soc. Bot. Pol.* 21 (1—2): 265—273, 1951.
- [29] Statut Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 1 (3): 91—96, 1957.
- [30] Statut Polskiego Towarzystwa Botanicznego. *Wiad. Bot.* 23 (1): 3—20, 1979. (Zawiera również regulaminy wewnętrzne PTB).

Dr Zbigniew Mirek
Instytut Botaniki PAN
ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków